

KARÁCSONY ÁGNES

LOMBKOSZORÚS PÁHOLYOK

A FÜREDI JÁTÉKSZÍN ÉS ARÉNA TÖRTÉNETE

Kisfaludy Sándor
kezdeményezésére
emeltek színházat,
amely 1831. július
3-án nyílt meg

IBalatonfüred a 19. század elején Zala vármegyei falucska volt. Már akkor divatos fürdőhelye előkelő társaságoknak. Kisfaludy Sándor kezdeményezésére emeltek színházat itt, ami 1831. július 3-án nyílt meg. Időrendben a harmadik magyar kőszínház volt – a kolozsvári és a miskolci után, és hat évvel megelőzte a pesti Nemzeti Színházat. Kisfaludy játékszínének emlékét hat kőoszlop őrzi ma a füredi Kiserdőben. Azt kevesebben tudják: a 19. században egy másik színház is épült Füreden, az aréna, amely 1934-ig maradt fenn. Egykori színészöltözői az első világháború után szegény családok lakásaiként szolgáltak.

I 1831. július 3-án megnyílt a balatonfüredi játékszín. Eötvös Károly, a regényes Balaton-utazó szavaival: „Ó-görög modorú, szép oszlopos homlokzatú, megfelelő nagy épület 400 személyből álló közönségre, nagy színpaddal, mellékhelyiségekkel s lakószobákkal.” Homlokzatán pedig a felirattal: „Hazafiság a nemzetiségnek.” Aznap kora este a Dunántúli Színjátszó Társaság vezetője, Komlóssy Ferenc igazgató felolvasta a prólógot, amelyet a teátrumalapító költő, Kisfaludy Sándor írt a megnyitóra: „Hazafiúi buzgóságtok tavaly ilyenkor azt mondotta: Legyen meg! – és: meglett... A tavaly gondolt Játékszín szép valósággá lőn. És az önnön hazájába eddig zsöllérkedni kénytelenített magyar színművészség tulajdon házra vergődhetvén azt sóhajthatja: Itt most tulajdon Hazámban én is már itthon lehetek!”

I Az utolsó mondat után Komlóssy Kisfaludy felé fordult: „Éljen, akire gondolok, de akit megneveznem nem szabad, mert megtiltotta.” Persze, hogy mindenki vivátozta a költőt. Majd a társulat előadta a *Magyar hölgy* című vígjátékot. Egy időben úgy tartották: Kisfaludy Sándor a szerzője, pedig Karl Töpfer, akinek *Schein und Sein* című komédiáját vélhetően Komlóssy magyarította németből. Vasárnapra esett a nyitás.

A következő hétvégén került csak színre eredeti magyar mű:
A *hűség próbája* Mátyás királyról szólt, a színházalapító öccse,
Kisfaludy Károly írta.

a húsz tagból álló
társaság az akkori
vidéki igényeknek
jól megfelelt, nem
annyira képessége,
mint inkább az
ügyes igazgató
érdemét képező,
hosszú együttlét
következtében
kifejlő összjáték
folytán

¶ Komlóssy 1828 elején lépett a Dunántúli Színjátszó Társaság élére. A régió vármegyei is szorgalmazták ezt, mivel már akkor felvetődött társasági körökben, hogy az igazgatásilag Zalához tartozó füredi gyógyfaluban színházat kellene emelni a „magyar szónak”, és ahogy akkoriban még följegyezték: „a magyar nemzetiségnek.” Váli Béla színháztörténész, az Országos Színészegyesület tanácsosa 1887-ben a *Figyelő*ben, az első magyar irodalomtörténeti folyóiratban így elemzett: Komlóssynak „jó modora és szorgalma által sikerült több buzgó hazafit arra megnyerni, hogy a nemzeti színészet állandósíttassék a dunántúli megyék által. A húsz tagból álló társaság az akkori vidéki igényeknek jól megfelelt, nem annyira képessége, mint inkább az ügyes igazgató érdemét képező, hosszú együttlét következtében kifejlő összjáték folytán”. Válitól tudjuk azt is: a Balatonfüreden megjelenő társulatok többnyire olyan szegények voltak, hogy „tagjai nappal viselt ruháikban voltak kénytelenek fellépni, ha modern társadalmi darabot adtak”.

¶ Gajdó Tamás színháztörténész, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet főmunkatársa ma úgy vélekedik: a magyar színháztörténet-írás sokáig leginkább szubjektív forrásokból merített. Például Balatonfüred színjátszása kapcsán főként Kisfaludy Sándor írásaiból vagy Eötvös Károly pittoreszk leírásaiból. Eötvös először az *Ország Világ* 1900. november 25-ei számában mesélte el a füredi játékszín létrehozását *Az első magyar nemzeti színház* című írásában: „Apróra el kell beszélnem azt a történetet, mely a balatonfüredi színház alapításáról szól. Szép történet ez. A színművészet első szentegyháza, melyben más szó, mint magyar szó, nem hangzott soha”, kezdte. Kerényi Ferenc színháztörténész pontosan jegyezte meg a *Magyar színháztörténet 1790–1873* című kézikönyvben, amely 1990-ben jelent meg szerkesztésében: Eötvös Károly a balatonfüredi színház építésének „novellisztikus feldolgozását” választotta. Kerényi volt az első színháztörténész itt-hon, aki az 1970–1980-as években újraolvasta a forrásokat,

újraértelmezte a színháztörténeti jelenségeket. Miként Gajdó Tamás mondja: Kerényi az anekdoták helyett végre a forrásokat fogta vallatóra. Jóval többet tudhatunk meg tőle a romantika korának színházalapításáról, mint, mondjuk, az 1962-es *Magyar színháztörténet*ből, amelyet Hont Ferenc szerkesztett. Abban csupán szűkszavú utalás esik a balatoni teátrumra: „A harmadik magyar kőszínház Balatonfüreden, a köznemesség kedvelt üdülőhelyén épült fel. A kezdeményező Kisfaludy Sándor volt; tőle származott a színház homlokzatát ékesítő felirat: Hazafiság a nemzetiségnek!, s az ő színművével, a *Magyar hölgyel* nyílt meg 1831. július 3-án.” (Tudjuk, ez nem az ő darabja volt.)

¶ Balatonfüred színházi életének kezdetéről fontos dokumentum Fára József levéltáros 1925-ben kiadott füzeté is *A balatonfüredi színház megalapításának és működésének első évtizedei* címmel. Zala megyei források alapján részletezte a színház korai történetét. Összegző mű Hudi József történész-levéltáros *A balatonfüredi színházak és színészet története (1831–1861)* című kötete, amelyet Kerényi Ferenc lektorált. Számomra még rendkívül hasznos volt az írásomhoz Rédey Tivadar színház- és irodalomtörténésznek és Kőhegyi Mihály régésznek a füredi színházzal kapcsolatos kutatása. Mindezekből tényleg feltárható a teátrum története – legalábbis 1861-ig bővebben. Utána már egy új korszaka kezdődött a füredi színjátszásnak, hiszen megépült az „aréna” a Kiserdőben. Minderről kevesebb szó esett eddig, most pótoljuk ezt.

A FÜREDI NEMZETI SZÍNHÁZ

¶ De előbb nézzük a füredi színházalapítást, amely elsősorban nemzeti demonstráció volt. 1821-ben már saját épülete volt a kolozsvári társulatnak, két év múlva Miskolcon is színházat avattak. A harmadik magyar kőszínházat, a dunántúli színi kerület központját Füredre tervezte Kisfaludy Sándor. 1830. augusztus 9-én előterjesztést nyújtott be Zala vármegyének a színház építésére: „A nemzeti nyelv, a nemzeti kultúra, általában a nemzetiség előmozdításának s terjesztésének egyik

leghatásosabb módja és eszköze minden okvetetlen a nemzeti játékszín és színművészség lévén, ily játékszíneknek szükségét és hiányát minden hazaszerető magyar már régen sajnosan érzi, és ezen fogyatkozás miatt az országnak nagyobb birtokosait méltó nehezteléssel vádolja.”

Zala vármegye a tihanyi apáttól (övé volt a füredi földbirtok) kért ingyentalket a játékszínhez. Veszprém, Győr, Vas, Somogy és Fejér vármegye is támogatta az első dunántúli színház ügyét

¶ A zalai közgyűlés rögvest határozattá emelte: „a balatonfüredi nemzeti színházat föl kell építeni, a gyűjtést már a gyűlés alatt meg kell kezdeni”, a színházban „soha más nyelven, mint magyar nyelven színi előadást tartani nem szabad”. A színház „főkormányzójává” Kisfaludy Sándort nevezték ki, mandátuma élete végéig szólt. Zala vármegye a tihanyi apáttól (övé volt a füredi földbirtok) kért ingyentalket a játékszínhez. Veszprém, Győr, Vas, Somogy és Fejér vármegye is támogatta az első dunántúli színház ügyét.

¶ Horváth Pál tihanyi apát, aki 1830-ig a pannonhalmi apátság kormányzója is volt, nemcsak telket adományozott, hanem még húszezer téglát is az építkezéshez. Fülöp József, Veszprém vármegye főmérnöke tervezte a színházat, ő vezette az építkezést. A földbirtokos és királyi kamarás Festetics László gróf – a keszthelyi Georgicon-alapító Festetics György fia – az egyik kőbányájában hat óriási oszlopot faragtatott görög stílusban a színház timpanonját tartó portikuszhoz, hajókkal leszállíttatta Keszthelyről Balatonfüredre. A színházépítést pártfogolták a Deák-fivérek, Antal és Ferenc, és Csány László zalai politikus, későbbi szabadságharcos mártír miniszter. Az alapozást 1830 őszén kezdték. A környékbeli jobbágyság száz lovas és ezer gyalogos napszámmal szolgálta az építkezést. S bár 1831. július 3-án megnyithatták a színházat, teljesen csak néhány év múlva tudták befejezni.

a környékbeli jobbágyság száz lovas és ezer gyalogos napszámmal szolgálta az építkezést

¶ A bencés rend feltételeket szabott az ingyenes telekhasználathoz. Kikötötték: kizárólag a társulat tagjainak lehet szállításuk az épületben, csak magukra főzhetnek ott. S ha a színház megszűnne, „az épület megvételében az Uraságnak (azaz a rendnek) elsősége legyen”, ha az épület elpusztulna, „a fundus a Földes Uraságnak (azaz a rendnek) szabad rendelkezése alá visszaszálljon”.

¶ A balatonfüredi játékszín jelképe lett a savanyúvizes gyógyfürdő. Gajdó Tamás szerint az impozáns bejárat – hat oszlop,

a színpadnak
nem volt gépezete,
süllyesztője, csak
faggyúgyertya-
világítása

egyszer ki is
gyulladt a színház,
Komlóssy színészei
hordták a vizet az
oltáshoz

„Hazafiság a nemzetiségnek” felirat, nagy óra – mögött egy kevés építészeti ismerettel készült szükségsszínház húzódott meg. A színpadnak nem volt gépezete, süllyesztője, csak faggyúgyertya-világítása. Szűkösek voltak az öltözők, a színészlakások. Egressy Gábor színész 1839-ben kritikaként jegyezte le az apátság vendégkönyvében: a színpad igen magas, a „földszíntér” nem lejt, a padok kényelmetlenek, a karzat „miért nem folyja körül a falakat”, „a színpad homlokzata minő idomtalan”, a faggyúvilágítás „kellemetlen bűzű, sötét, veszélyes”. Egyszer ki is gyulladt a színház, Komlóssy színészei hordták a vizet az oltáshoz.

¶ Már hat éve működött a füredi játékszín Komlóssy társulatával, amikor 1837-ben a pesti Nemzeti Színház megnyílt. Komlóssy színészeinek legjobbjait odaszerveztették: a Lendvay házaspárt, Déryné, Szerdahelyi Józsefet. Nem volt meglepő. A *Rajzolatok* 1836. szeptember 7-ei számában egy T. L. szignójú szerző a *Füredi emlékezetek* című írásában idézte föl: „Komlóssy társaságában néhány tag találkozik, ki a középszerűséget (magyarországi értelemben) jóval meghaladja. Irántuk az egész fürdői közönség részéről szép részvét mutatkozott, mely őket folyvást iparkodásra méltán lelkesítheti.” Komlóssy később szintén csatlakozott a pesti Nemzetihez rendezőként.

1846-ban
a színház mellé egy
nyitott, arénaszerű
színpadot építettek,
hogy a forróságban
itt tarthassanak
előadásokat

¶ 1844-ben Kisfaludy Sándor meghalt. Járási főszolgabírók vették át a színházat, amelynek presztízse egyre csökkent. 1846-ban a színház mellé egy nyitott, arénaszerű színpadot építettek, hogy a forróságban itt tarthassanak előadásokat. Két lakószobája is volt, az igazgató és a primadonna számára. (Akkoriban Latabár Endre – a színészdinasztia alapítója – állt a társulat élén.) A nyári előadások délután négykor kezdődtek, mert hatkor már a sétatéren kellett játszania a színház zenekarnak.

¶ Bulyovszky Gyula ügyvéd, író, újságíró, a 12 pont megfogalmazóinak egyike a *Pesti Napló* 1855. augusztus 3-ai számában tárcát írt az akkori színházról: „Ez aréna különben nevezetes lehet arról, hogy karzata bizony a legsajátságosabb az egész világon. Az aréna mellett t. i. egy domb emelkedik, azon terebélyes cserfák emelkednek a múzsatemplom fölébe; a nép

A balatonfüredi régi színház épülete, színezett fotómásolat
Forrás: PIM-OSZMI

tehát, mely ki akarja magát a bementi díj alól vonni, e fák ágaira kapaszkodik föl, s lombkoszorús páholyából a közönség feje fölött nézi kényelmesen az előadást; egy-egy siheder úgy lóg ott fenn a cser tetején, mint egy fügefészek, vagy egy olasz függőkert. S a közönség ezen osztálya sokkal jobb ízűen kacag ingyen, mint a többi pénzéért.”

¶ Kis kitérő: a korabeli füredi színházi élet egyik legendás szereplője nem is színész volt, hanem a vörös nadrágos, fekete parókás Bizay Mihály. A „nemzet bárójának” hívták. Sosem volt báró, azzal tévesztette meg a társaságokat, hogy a nevét így írta alá: B. Zay. Egy kedves szélhámos volt. A füredi színház élő reklámja és jegyértékesítője. Az előadásokra három trombitász hívta a vendégeket a sétányon. Ráth Zsigmond, a Kúria másodelnöke, aki nyugalmazott jogászként írogatott ismeretterjesztő cikkeket, az 1932-es *Képek a régi Balatonfüredről* című írásában kitért arra is: Bizay Mihály segített a közönség toborzásában, színházjegyekkel a zsebében grasszált Füreden, „kezdetben szép szóval, utóbb szemrehányással, s ha ez sem használt, egy kis fenyegetéssel vette rá a kiszemelt áldozatokat, hogy vegyenek tőle belépti jegyeket a legközelebbi színházi előadásokra”. Aki nem vett tőle jegyet, azt kiutálta Füredről „hazafiatlanságot” emlegetve. (Amikor meghalt Bizay, a *Vasárnapi Újság* 1884. december 28-án így írt róla: „Híressé az tette, hogy mindenki ismerte – valódi ok nélkül.”)

Bizay Mihály segített a közönség toborzásában, színházjegyekkel a zsebében grasszált Füreden, „kezdetben szép szóval, utóbb szemrehányással, s ha ez sem használt, egy kis fenyegetéssel vette rá a kiszemelt áldozatokat, hogy vegyenek tőle belépti jegyeket a legközelebbi színházi előadásokra”

¶ Az 1850-es évek végére Füred mindkét színháza (a Kisfaludy-féle és a nyári színikör) pusztulásnak indult. Ebben az időben tűnt fel a színész, színigazgató Molnár György a fürdőhelyen. Rédey Tivadar színház- és irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese 1924-ben kutatott a füredi színház történetét, cikkezett róla, előadást is tartott a Balatoni Társaságban. Ő írta: „Molnár a tettek embere volt. Lelkes izgatást kezdett a méltóbb épület emelése érdekében. Az év végén (1860) közzétett felhívásában már azt jelenti, hogy az alapzat áll; a közönség 1400 ft-ot adakozott a munkálatokra, az uradalom téglát, meszet és fuvarot adott, a földművelők pedig ingyen vállalták a kő vágását és helybeszállítását. Balatonfüred tehát harmadízben is méltónak bizonyult múltjához az áldozatkészségben. Építészeti igazgatóvá Écsy

László, a fürdő felügyelője lett, s tervek készítésére több szakemberű építész felkértek. Kivitelre Gerster és Frey építők terve került; munkájukért díjazást ők sem fogadtak el. 1861-ben a színpad, a színészeknek tizenkét szoba és két konyha tető alatt volt. A nézőtér egyelőre itt is fedetlen maradt." (Amikor Molnár György később megkapta a Budai Népszínházat, a balatonfüredi feliratot készítette el annak homlokzatára: „Hazafiság a nemzetiségnek.”)

- ¶ 1861. június 6-án nyitották meg a „füredi arénát” a Kiserdőben. A régi Kisfaludy-féle színházban már csak esős időben játszottak, ám 1868-ra az teljesen megrongálódott. Az eredeti szerződés szerint visszavásárolta az apátság, a telek tulajdonjoga is visszaszállt a „földesúrra”. 1878 februárjában hozzáfogtak a lebontásához, és megszűnt az 1846-ban mellé épített nyári színpad is. Helyére gyógytermet (Kurszalom) és fedett sétacsarnokot emeltek a savanyúvízforrás közelében. Az új arénára ugyanakkor 1865-ben tető került, a nézőtérre páholsor és karzat. Akkor már Bényei István társulata működött benne. Gajdó Tamás szerint az aréna megnyitásával új színi korszak kezdődött Balatonfüreden. A régi, 1831-es színházból csak a hat oszlop maradt, ezek ma is láthatók Füreden, a Kiserdőben.

„A SZÍNHÁZAT NE BÁNTSÁK!”

- ¶ A 20. század elején azonban az aréna is düledezni kezdett. A *Pesti Hírlap* névtelen szerzője „piros riasztást” adott a színház helyzete miatt 1911. augusztus 17-én. A balatoni vihar a fából készült színházat csaknem kitépte a Kiserdőből. „A színpad függönye veszedelmesen kezdett mozogni, félni lehetett attól, hogy a besüvítő szél leszakítja valamelyik kulisszát és rádobja a rivalda lámpasorára, amiből kiszámíthatatlan katasztrófa származhatott volna. Meg kell jegyezni, hogy a rivalda lámpái hamisítatlan minőségű, igazi petróleumlámpák, füstölgők és rossz szagúak, mindenképen rá akarván világítani arra a szomorú rendszerre, amely ezt a gyönyörű, istenáldotta fürdőhelyet előbb-utóbb tönkre fogja tenni”, írta az aggodó ismeretlen.

*a balatoni vihar
a fából készült
színházat csaknem
kitépte a Kiserdőből*

¶ Csak az első világháborúig játszottak az arénában. Akkor hadikórháznak nyilvánították. Hogy a háború után mi lett vele, azt sajtócikkekből tudjuk felidézni.

¶ Szomaházy István író, újságíró nyílt levelet tett közzé Az Est 1926. október 27-ei számában. Klebelsberg Kuno kultuszministerhez címezte. Megdöbbenve taglalta, hogy „egy kegyetlen közgyűlési határozat” le akarja bontatni a régi balatonfüredi színház épületét, amelyet a „magyar színészet legromantikusabb hőskorában emeltek”. (Megjegyzés: ez nem az eredeti színház volt, sokáig mégis így hivatkoztak rá.) Szomaházy felelevenítette: „Alapítói közül a legbuzgóbb Kisfaludy Sándor volt, de alig tudunk országos nevű embert, aki sorsa iránt ne érdeklődött volna. Vörösmarty Mihály éppúgy, mint Deák Ferenc, vagy az utánuk következő balatoni nemes urak, akik egy külön ágenst is szereztek a színháznak: a néhai Bizay bárót, aki csak egyszerű szabólegény volt, de mint született főúr szerepelt a balatonfüredi társadalomban. Itt játszott a fiatal Blaháné és a fiatal Jászai, itt bontogatta szárnyait Szigeti József, s alig van név a magyar színészet történetében, akit az ősi színház rivaldája nem látott volna. Ez volt talán Európa egyetlen színháza, ahol a színpad és nézőtér összefüggő tartozékkaképp magánlakásokat és konyhákat is építettek, s a nagyérdemű közönség a leggyönyörűbb jambusokon kívül a töltött káposzta és a pörkölt mennyei illatát is érezte.” Szomaházy barbárságnak minősítette a bontást: „A színházat ne bántsák. Ne zavarják szét a nemes szellemeket, akik éjszánként még mindig ott tanyáznak s patinás emléket hagytak számunkra a múltból, mely oly kedves előttünk, akik halhatatlan szereplőit ismertük.” (Hosszú ideig ez volt az egyetlen olyan kőszínház Magyarországon, amely az ott működő színtársulat tagjainak lakást is adott az épületben.)

*az volt talán Európa
egyetlen színháza,
ahol a színpad
és nézőtér
összefüggő
tartozékkaképp
magánlakásokat
és konyhákat is
építettek,
s a nagyérdemű
közönség
a leggyönyörűbb
jambusokon kívül
a töltött káposzta
és a pörkölt
mennyei illatát is
érezte*

¶ Másfél hónap múlva ugyancsak Az Estben válaszolt Klebelsberg megbízásából Kertész K. Róbert építészből lett államtitkár: „Sem a vármegye, sem Balatonfüred községe, sem a fürdőigazgatóság, sem a Balatoni Szövetség, sem pedig a Balatoni Társaság nem hoztak a színház lebontását érintő közgyűlési határozatot.” Ugyanakkor kitért arra: a füredi színház olyan rozoga, hogy előbb-utóbb restaurálni kell, vagy

teljesen újraképezni, „Balatonfüred fürdőpolitikájának speciális érdekei, valamint a vidéki színház reorganizációjának a szempontjai is sürgetik ennek a színháznak mielőbbi talpra állítását és üzembe helyezését”. Hozzátette az államtitkár: Klebelsberg miniszternek gondja lesz rá, hogy a színházat restaurálják a közeljövőben, csak egyeztetni kell a tihanyi apátsággal, hiszen övék a telek.

- ¶ Szomaházy úgy nyugtázta a választ: „Egy magát illetékesnek hívó testület csakugyan elhatározta a színház lebontását, de az államtitkár úr levele után nincs mit aggódnunk többé.”
- ¶ Pedig – miként később egyértelműen kiderült – akkoriban tényleg turisztaszállót akartak belőle csinálni. A *balatonfüredi Kőszínház* című cikkében Beér Gyula füredi tiszteletbeli főszolgabíró 1926-ban megírta: „A balatonfüredi fürdőbizottság 1924 őszi javasolta Zala vármegyének, hogy a színház nézőterét alakítsa át szállásnak a Balatonfüreden nyarankint tömegesen megforduló hazai és külföldi kirándulócsoporthoz számára, szobáit pedig gyógykezelésre szoruló vármegyei tisztviselők használhassák.”
- ¶ A *Magyar Hírlap* 1927. január 18-án már arról számolt be: „A háború és a forradalmak alatt a színház tönkrement, padozatát, erkélyeit, földszintjét széthordták, a színészlakásokból szükséglakások lettek.” Nem húzhatták tovább a felújítást. 1927 elején megalakult a „balatonfüredi színházi centenáriumi bizottság”. Úgy gondolták, 1930-ra rekonstruálják a teátrumot. Legalábbis ezt szorgalmazta Cséry Szeréna, Dániel Ernő báró – egykor a Szabadelvű Párt gazdasági vezetője, a Bánffy-kormány idején kereskedelmi miniszter – özvegye. Róla írta Blaha Lujza az 1904-ben megjelent naplójában: „Ennek a mi kis füredi köztársaságunknak néhány év óta ismét rendes vendége báró Dániel Ernőné kegyelmes asszony. (...) Nála beigazolódik az a közmondás, hogy az ember, ha alkalma nyílik, szívesen visszatér első szerelméhez. Leánykorában szülei a nyarat saját házukban (jelenleg az én fészke) rendszeren Füreden töltötték...”
- ¶ A centenáriumi grémium első ülésére Kupcsay Felicián miniszteri tanácsos vitte magával Klebelsberg Kuno rendeletét. A miniszter utasította a Műemlékek Országos Bizottságát, hogy védjék meg az „egykori Kisfaludy Színház maradványait”,

a balatonfüredi
fürdőbizottság
1924 őszi
javasolta Zala
vármegyének, hogy
a színház nézőterét
alakítsa át
szállásnak

és intézkedjenek az „emlékmű gondozása” kapcsán. Klebelsberg azt is írásba adta: „Sürgősen megoldásra vár a balatonfüredi omladékos színházépület rekonstrukciójának kérdése is.”

¶ 1932 augusztusában a *Magyarság* című lap is beszámolt a füredi helyzetről, hogy Lendvayné vagy Laborfalvi Róza egykori öltözőiben nyolc család lakik összesen huszonhárom gyerekkel: „Benn, a nézőtér és színpad óriási egy teremmé omlott össze, a páholysorból csak az összezsugorodott deszkaplasztron maradt meg, a zenekar és süllyesztő helyén csak kísérteties sírgödörök. A színpad közepén, a csupaszon maradt sárgaagyag pódiumon két fiatal liba lármás dialógust gágog, kórusban egy tucat kacsa hápog. Ilyen díszletezéssel megy a most harmadéve műsoron levő kortörténeti darab, a proletárok... Ugyanis Balatonfüred község előljárósága a köznyomor enyhítésére nyolc legnyomorúságosabb proletárcsaládot betelepített a roskadozó színház lakhatóbb szobáiba, itt élnek harmadéve már.”

¶ A helyszínen ugyancsak megjelent a nyugdíjazott Kúrai-másodelnök, Ráth Zsigmond, aki a *Pesti Hírlap*ban 1932. október 23-án megírta, amit látott: „A Kiserdő lombjai között még ott áll ugyan a nyári színház épülete, gondozatlanul, teljesen elhagyatva, de már évek óta nem költözik beléje a múzsa. Hiába is menne oda. A szebb időket látott színház belső berendezéséből annak csak a váza, az elmozdíthatatlan korhadó gerendák dacolnak a megsemmisüléssel (...) Egy-két régi színész szobájában most néhány sokgyermekes proletárcsalád húzza meg magát a baromfiai, meg akinek van, a malacai társaságában... Szomorú kép... Gorkij tollára való. Inkább bontanák le az egészet, hogy ez a gyászos látvány, a mostani általános szegénység hirdetője, ne botránkoztatná az arrafelé sétáló közönséget.”

egy-két régi színész szobájában most néhány sokgyermekes proletárcsalád húzza meg magát a baromfiai, meg akinek van, a malacai társaságában

¶ 1934 nyarára a füredi aréna annyira megsüllyedt, hogy nem maradt más megoldás, csak a bontás. Ahogyan Berkes Imre írta a *Függetlenség* című lap 1934. június 17-ei számában: „Mint valami fájdalmas mementó, hogy semmi sem örök ebben az életben s a művészet hajléka ugyanúgy a múlandóságé, mint mi, édesmindnyájan.”

¶ Csak tizennyolc év múlva, 1952-ben épült föl egy új, 800 személyes, szintén aréna jellegű szabadtéri színpad a Fenyves parkban, vagyis a Kiserdőben. Amikor 1971. április 25-én Balaton-

„Új-Füreden”,
az állomás
és a Marina Hotel
közötti részen
új szabadtéri
színházat
húznak föl. 1974
nyarán nyitották
meg: az Állami
Hangverseny-
zenekart Ferencsik
János vezényelte,
aki imádta Füredet,
háza volt ott

füredet várossá nyilvánították, a helyi vezetők bejelentették: lebontják az erdőben a szabadtéri pódiumot (teniszpályák lettek a helyén), és a városhatár felé, „Új-Füreden”, az állomás és a Marina Hotel közötti részen új szabadtéri színházat húznak föl. 1974 nyarán nyitották meg: az Állami Hangversenyzenekart Ferencsik János vezényelte, aki imádta Füredet, háza volt ott. Nyilatkozott is arról: „Balatonfüred város velem kezdte meg díszpolgárainak sorát. Erre pedig nagyon büszke vagyok.”

¶ A folytatás pedig: 2004-ben megnyílt az új Balatonfüredi Szabadi-dő és Konferencia Központ, amelyhez egy 600 férőhelyes szabadtéri színház is tartozik. Aztán 2012-ben megalakult a városban a Kisfaludy Színház: nincs külön épületük, mindenfelé visznek előadásokat Füreden. De ez már ismét egy újabb korszak.

Források

Arcanum Digitális Tudománytár

Blaža Lujza naplója. Gondolat Kiadó, 1987

Eötvös Károly: *Utazás a Balaton körül*. Vitis Aureus, 2007

Eötvös Károly: Az első magyar nemzeti színház, *Ország Világ*, 1900. nov. 25.

Fára József: *A balatonfüredi színház megalapítása és működésének első évtizedei*. Zalaegerszeg, 1925

Hont Ferenc (szerk.): *Magyar színháztörténet*. Gondolat Kiadó, 1962

Hudi József: *A balatonfüredi színházak és színészet története – 1830–1861*, Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2008

Kerényi Ferenc (szerk.): *Magyar színháztörténet 1790–1873 – Magyar színháztörténet I.* Akadémiai Kiadó, 1990

Kőhegyi Mihály: Adatok a Kisfaludy Sándor alapította balatonfüredi színház történetéhez, *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 9., 1970

Marczali László: Vas megye és a Balatonfüredi Kőszínház, *Vasi Szemle*, 1984. 1–4. sz. Váli Béla: *Kisfaludy Sándor és a balatoni színház*

Ráth Zsigmond: Képek a régi Balatonfüredről, *Pesti Hírlap*, 1932. okt. 23.

Rédey Tivadar: A füredi magyar játékszín, *Élet*, 1924. 6. sz.

Schöpflin Aladár (szerk.): *Magyar Színművészeti Lexikon – A magyar színjátszás és drámairodalom enciklopédiája*. Színészegyesület, 1931

Váli Béla: Kisfaludy Sándor és a balatoni színház, *Figyelő*, 1887

A két síófoki: Varga Imre szobra Kálmán Imréről a Millennium parkban
A szerző felvétele